

de krant in de klas

patrick lowette

Door de grote macht van de massamedia is de betekenis van onderwijs OVER de media een levensbelangrijke zaak geworden. Om echter enige vertrouwdheid met de media te bekomen is het noodzakelijk te zorgen voor een regelmatige confrontatie met een of meer media, wat kan gebeuren in de vorm van onderwijs MET media, als hulpmiddel in het leerproces. Met deze visie voor ogen werd volgend vergelijkend onderzoek gedaan tussen twee klassen in het lager onderwijs van het Onze-Lieve-Vrouwe College te Tongeren.

In het ene zesde leerjaar gebruikt men het dagblad als middel tot actualiteitsonderricht. De leerlingen van deze dagblad-gebruikende klas (DGK) knippen wekelijks een artikel uit het dagblad en plakken dit in hun «actualiteitschrift». De keuze van het artikel (= titel + vet gedrukte kop) is afhankelijk van ieders persoonlijke voorkeur en interesse. Met deze elementen als basis poogt onderwijzer Moens dan enige punten wat uit te diepen en zo gedurende ongeveer één uur per week aan actualiteitsonderricht te doen. In een ander zesde leerjaar van deze school, verder aangeduid als de niet-dagblad-gebruikende klas (NDGK), gebeurt er niets in deze richting.

Aan de hand van verschillende vragen werd nu in februari 1976 tussen deze beide groepen een vergelijkend onderzoek gedaan. Eer we echter overgaan tot de reële resultaten van het onderzoek zullen we trachten beide groepen wat duidelijker ten opzichte van elkaar te situeren.

1. «Sociale» situering van beide onderzochte groepen.

Enkele sociografisch gerichte vragen duiden erop dat er weinig onderscheid bestaat tussen beide groepen met betrekking tot volgende items: woonplaats, beroep van de ouders, aantal en leeftijd van broers en zusters en behaald resultaat bij het kerstrapport.

Alhoewel een «perfect» onderzoek waarschijnlijk een zekere selectie had vereist, poogden wij niet de onderzochte jongens naar «sociale» gegevens te stratificeren, omdat het enerzijds twee kleine groepen zijn waarvan na een ver doorgedreven stratificatie weinig jongens zouden overblijven, en anderzijds omdat het de bedoeling is om twee

groepen in hun geheel met elkaar te vergelijken, wat uitsluit dat men bepaalde mensen zou laten vallen.

2. «Communicatieve» situering.

Op de vraag welk dagblad men thuis leest en of het al dan niet gaat om een abonnement, krijgen we de eerste duidelijke verschillen.

In de DGK schijnen 80% abonnementen te zijn, in de NDGK slechts 60%. (1) Dit resultaat wordt sterk bepaald door het feit dat in de NDGK van de 28 leerlingen er 8 zijn die beweren dat er thuis niet regelmatig een krant wordt gekocht, terwijl dit voor alle 26 DGK-leerlingen wel het geval schijnt.

In hoeverre nu soms van de ouders uit het kopen en lezen van een krant kan beïnvloed zijn door het gebruik van het dagblad in de DGK, is een vraag die niet werd gesteld omdat wij oordeelden dat de jongens waarschijnlijk niet zouden weten hoe sterk deze invloed was.

3. Situering naar dagbladgebruik.

Beide groepen blijken gemiddeld 3,6 dagen per week het dagblad te lezen. Wat betreft de duur van het lezen (op de dag dat men het dagblad leest), deze ligt voor de twee klassen rond het kwartier.

Pas op het vlak van het soort en aantal gelezen artikels zien we een verschil optreden. (2) In de DGK is er niemand die nooit het binnenlands sociaal, politiek en economisch nieuws (als dusdanig uitgelegd in beide klassen) leest, in de NDGK wel.

In verband met deze grotere interesse van de DGK voor binnenlands nieuws, kan men de vraag stellen in hoeverre het dagbladgebruik in de klas deze beïnvloed heeft. Zowel naar de aard van de gelezen artikels als naar hun aantal leest de NDGK meer gerechtelijk nieuws en duidelijk meer faits divers. Hetgeen erop zou kunnen wijzen dat hun interessepunten meer op het sensatievlak liggen. Zowel voor de DGK als de NDGK komt de culturele informatie als minst gelezen rubriek naar voren, en ontspanning en sport als uitgesproken meest gelezen artikels.

Het eigenlijk vergelijkend onderzoek werd gedaan aan de hand van vier batterijen actualiteitsvragen. Twee hiervan zijn algemene uitgebreide vragen in verband met de actualiteit, twee worden gevormd door namen of woorden waarover de laatste tijd veel geschreven werd in de kranten, of die toch zeker dikwijls voorkomen, los van actualiteitsgebonden dingen.

Van iedere soort vragen is er één groep waarvan de gevraagde onderwerpen in de DGK werden behandeld, en één batterij waarvan de onderwerpen niet werden besproken. Deze laatste onderverdeling achtten wij noodzakelijk om te controleren of er in de DGK eventueel ook meer interesse uitgaat naar en/of met meer aandacht ook gelezen wordt wat als actualiteitsonderwerp niet werd behandeld in de klas. Enkele voorbeelden zullen dit abstracte geheel waarschijnlijk heel wat verduidelijken :

Algemene vraag, niet gezien in de DGK : (type I)

Ruisbroek en enkele omliggende gemeenten vormden

(ADVERTENTIE)

PA maandblad

**POLITIEK
ALTERNATIEF**

ABONNEMENT :

300 fr. te storten op rekening nr. 431-0346411-91

Steunabonnement : 500 fr.

Pris per nummer : 35 fr.

DE STER 56

2540 HOVE

vóór enige tijd de hoofdbrok van het nieuws. Wat is daar gebeurd ? Waar ligt Ruisbroek ongeveer ? Wat zegt het woord springtij je in dit verband ? Wat weet je er eventueel nog meer over te vertellen ?

Namen en woorden, niet gezien in de DGK : (type II)

Wat zeggen je de volgende namen of woorden in verband met het nieuws van de laatste tijd : Wie of wat is dat ? Wat weet je erover ? :

Tindemans - Angola -...

Algemene vraag, wel besproken in de DGK : (type III)

De Molukkers hebben in Nederland op twee plaatsen een gijzeling uitgevoerd. Wie zijn deze Molukkers ? Waarom deden ze dit ? Waar en in wat voor omstandigheden grepen deze gijzelingen plaats ? Wat weet je er nog meer over ?

Namen en woorden, wel besproken in de DGK : (type IV)
fosfaat - dictatuur - ingenieur Manusama -...

Voor een zo objectief en overzichtelijk mogelijke bespreking van hetgeen uit deze vragen-reeksen volgde, hebben we het volgende quotatiesysteem gebruikt :

quotatie 1 : onbeantwoord

2 : foutief beantwoord (totaal of grotendeels)

3 : vaag beantwoord of gedeeltelijk foutief

4 : redelijk goed beantwoord (details of essentie)

5 : zeer goed beantwoord (details én essentie)

Na een bepaling per vraag, wat al dan niet essentieel bevonden werd voor een goede, zeer goede,... quotering, gingen wij over tot quotering. Schematisch geven we hier een gemiddelde score per vraag en per klas, en het percentage leerlingen per klas dat op een vraag een quotering 5 scoorde.

vraag	gemiddelde score	%	antwoorders met score 5
type / nr.	DGK	NDGK	DGK NDGK
I.1	3,92	3,57	30,77 10,72
I.2	3,12	2,50	7,69 0
I.3	3,85	3,21	26,92 7,14
I.4	3,04	2,60	7,70 0
I.5	2,19	2,04	3,85 0
II.1	3,50	3,07	19,23 3,57
II.2	1,73	1,46	3,85 0
II.3	1,27	1,11	3,85 0
II.4	3,38	3,25	19,25 7,14
II.5	2,27	2,64	0 0
III.1	3,04	2,53	0 0
III.2	3,26	2,57	11,54 7,14
III.3	3,80	3,39	19,23 7,14
III.4	3,70	3,39	3,85 7,14
III.5	3,30	2,14	7,69 7,14
IV.1	2,07	1,78	7,69 0
IV.2	1,92	1,53	7,69 3,57
IV.3	2,46	2,14	3,85 0
IV.4	3,04	1,25	0 0
IV.5	1,46	1,57	7,69 3,57

Het is aan de hand van deze quotaties dat de conclusies met betrekking tot de vooropgestelde hypothesen worden getrokken.

1. **Dagbladgebruik leidt tot een betere actualiteitskennis :**
Alhoewel dit een vrij logische onderzoekshypothese kan

gencemd worden, werd deze meer-kennis in de DGK niet enkel bewezen betreffende besproken artikels maar ook met betrekking tot artikels die niet in de klas besproken waren ; wel niet met een even groot verschil maar toch nog steeds significant.

Dit wijst erop dat men meer inhoudsbewust schijnt te lezen in de DGK dan in de NDGK, daar beide groepen gemiddeld evenveel tijd per dag besteden aan krantenlectuur. Opvallend hierbij is dat er bijvoorbeeld niemand is die niets weet over Ruisbroek (vraag I.1) terwijl men met betrekking tot de vraag over de bezetting van Prestige weinig schijnt te weten (vraag I.5). Deze laatste vraag is nochtans met opzet gesteld geworden omdat dit zich afspeelde in de eigen provincie en omdat het Belang van Limburg, waarvan we verwachtten dat het de meest gelezen krant zou zijn - hetgeen ook bleek - een week voor het onderzoek meer dan een halve voorpagina met twee foto's aan dit feit besteedde.

Met betrekking tot Angola kent men meestal zelfs de namen van de vrijheidsbewegingen (II.4), in verband met de gijzelingen door de Molukkers weet men ook wie ingenieur Manusama is (IV.3), terwijl andere vragen vrij weinig goede antwoorden opleveren. Deze tendens doet zich, onafgezien van het verschil in meer-kennis van de DGK ten opzichte van de NDGK, in beide groepen voor. Zeker is dat de meer beantwoorde vragen ook heel wat aandacht verdienen in de pers. Dit is echter geen reden om aan te nemen dat men meer het sensationeel uitzienend nieuws leest: de vette koppen, de grote foto's, trekken waarschijnlijk het meeste aandacht.

2. Dagbladgebruik leidt tot een meer actieve interesse van de leerlingen :

Een bewijs hiervoor vinden we in het feit dat de DGK meer interesse blijkt te hebben voor binnenlands nieuws (zie hoger : situering naar dagbladgebruik) tegenover een meer «gemengd nieuws»-gerichte NDGK (idem).

Dat de leerlingen door deze interesse ook meer actief worden blijkt uit het regelmatig gebruik van naslagwerken door de leerlingen van de DGK met betrekking tot de gelezen artikels.

Dit meer-gebruik van naslagwerken wordt, naast het aantal mensen per klas die beweren dit wel eens te doen, vooral gestaafd door de voorbeelden die ze hierbij geven. Hoewel duidelijk gevraagd naar concrete voorbeelden van woorden of begrippen die ooit werden opgezocht, en ik dit in de NDGK herhaalde, omdat deze mensen zo vaag bleven, pleiten de voorbeelden duidelijk voor de geponeerde stelling.

Eén zo'n algemeen voorbeeld van de NDGK : «Plaatsen waar oorlog is in atlas» of nog «Ongehoorde steden». In de DGK spreekt men zich veel overtuigender uit. Men weet concreet wat men heeft opgezocht ; bijvoorbeeld : lichtjaar, Mauretanië, inflatie,...

3. Dagbladgebruik leidt tot een totaalvisie op de werkelijkheid en tot een meer actieve deelname van de leerlingen aan het leerproces :

Waar men in een normaal (?) lessysteem overgaat van het ene vak op het andere door een ander boek te nemen, zonder een duidelijke overgang of samenhang, zouden we dit actualiteitsonderricht perfect zien kaderen in een

vorm van onderwijs die een verband laat ontstaan tussen verschillende vakken, en deze ook duidt in de richting van niet zomaar kennis om de kennis. Laten we daartoe samen een voorbeeld van een (toentertijd) actueel feit overlopen zoals dit werd besproken in de DGK.

Een niet onbelangrijk deel van de jongens had na de eerste passagiersvlucht van de Concorde dit gebeuren in hun actualiteitenschrift geplakt. Bij de bespreking die hierop volgt poogt de onderwijzer het begrip «mach» uit te leggen. De vraag was nu : hoe groot is eigenlijk die geluidssnelheid ? De volgende dag hebben twee leerlingen een boek bij waarin getallen staan die haast 200km/u. van elkaar verschillen. Wat nu ? De onderwijzer die tegenover een militair piloot woont loopt daar 's avonds aan en vraagt meer uitleg. Nu blijkt dat de mach-snelheid afhankelijk is van de hoogte waarop het vliegtuig zich bevindt en de weersgesteldheid ; in één woord : de luchtdruk. De daaropvolgende dag komt men daar dus nog eens op terug en vanuit die luchtdruk komt men ook tot de uitleg van wat een barometer is. Niet zonder betekenis in dit geheel is het feit dat een van de jongens bij de bespreking van dit gebeuren een maquette had meegebracht van de Concorde.

Maar om nu terug te keren tot het eerste punt : als men mach, atmosfeer, luchtdruk en barometer al ter sprake brengt in een zesde leerjaar, zal dit normaal (?) gebeuren in een les natuurkunde of eventueel rekenen ; waarin de leerlingen voor een stuk zouden geconfronteerd worden met een realiteit die hun helemaal niet reëel lijkt. Nu echter heeft men niet alleen de interesse van de klas tenvolle veroverd : hetgeen verteld wordt is niet zomaar theoretisch gepraat geweest.

De andere conclusie die we hieruit kunnen trekken is dat de leerling meer actief betrokken wordt bij deze vorm van onderwijs, meer geëngageerd gaat deelnemen. Dit is onder andere te besluiten uit het feit dat enkele leerlingen wat materiaal meebrengen over het onderwerp : een boek, een maquette, enz. Dergelijke reactie is steeds als actief én positief te evalueren. Opdat men niet de indruk zou hebben dat het hier om een individueel feit gaat, volgen hier in het kort enkele andere voorbeelden :

- in verband met het nieuws over de Groene Mars werd er ingegaan op fosfaat, fosfor, lichtgevende wijzerplaten aan een uurwerk,...

- ook het gebruik van een atlas en een atlasregister blijkt meer te zijn dan een aardrijkskunde les-ervaring. Zo werden bijvoorbeeld in verband met het overlijden van Tsoe-En-Lai even de atlas en de wereldkaart geraadpleegd om te zoeken waar China nu eigenlijk ligt ; hetzelfde voor Spanje in verband met Franco,...

- ook in verband met het overlijden van Franco kwamen de begrippen dictatuur en democratie ter sprake.

4. Dagbladgebruik heeft een positieve invloed op het taalgebruik van de leerlingen :

Dit deel van het onderzoek werd gequoteerd door een germaniste wier aandacht uitging naar : spelfouten, zinswendingen en woordenschat. De quotatie kwam neer op een gemiddelde van 7 op 10 voor de DGK, en 5,5 voor de NDGK.

Veerle Hansen gaf voor deze quotatie de volgende verklaring :

- DGK : 1. tamelijk veel spelfouten ;
 2. gewrongen zinswendingen wanneer ze een uitgebreide antwoordzin geven, tamelijke correcte zinswendingen bij korte antwoordzinnen ;
 3. bij artikels besproken in de klas valt het gebruik van «vaktermen» op.

- NDGK : 1. veel spelfouten (ondanks minder mogelijkheid hiertoe door kortere antwoorden) ;
 2. korte onafhankelijke «zinnen» vaak gevormd door delen van zinnen of gewoon losse woorden.
 3. geen vaktermen.

Door het regelmatig lezen van de krant schijnt de DGK dus nog een bijkomend voordeel te genieten, namelijk dat ook het taalgebruik een positieve invloed ondergaat. Waarschijnlijk trappen we hiermee een open deur in, want in het onderwijs stelt men over het algemeen vast dat leerlingen die veel lezen meer taalvaardig zijn. Toch leek

Het volgende schema ordent deze antwoorden per klas : het ons de moeite waard om te zien of er ook een verband was tussen krantenlectuur en deze taalvaardigheid.

5. Kritische lees ingesteldheid :

Naast deze vier hypothesen werd ook even onderzocht of de DGK kritischer zou staan tegenover hetgeen ze lezen dan de NDGK, alhoewel er nooit in deze richting met het dagblad gewerkt werd. Om dit nu uit te testen kregen beide groepen een kwartier tijd om vier dagbladartikels (= titel + kop) uit vier verschillende kranten te lezen. Alle artikels betroffen hetzelfde onderwerp, namelijk de ontdekking van een lijk in een gracht te Zwijndrecht. Daarna moesten de leerlingen hieromtrent enige vragen beantwoorden. Een aantal van deze vragen viel niet te beantwoorden doordat er tegenstrijdige of verschillende informatie werd gegeven in de artikels. Daarom werd gevraagd wat men dacht wanneer er bij het beantwoorden van de vragen iets speciaals opgevallen was.

DGK	NDGK
2 leerlingen antwoorden in de zin van : er zijn nog veel moorden om geld, ook in België herhaalt zich hetzelfde nieuws, er is weer een moord gebeurd, wij kunnen het volgende keer zijn.	4 leerlingen geven antwoorden als : er gebeuren veel moorden, ik vind het erg voor zijn vrouw en kinderen, dat komt door jaloezie, «ik denk dat het erg is voor de familie van die man.»
2 leerlingen geven een antwoord dat wijst op een totaal niet begrijpen van de vraag.	9 idem.
6 leerlingen laten de vraag onbeantwoord.	7 idem.

AL DE VOLGENDE ANTWOORDEN WORDEN AANGEZIEN ALS ANTWOORDEN VAN LEERLINGEN DIE EEN BEGIN MAKEN VAN KRITISCHE INGESTELDHEID :

1 leerling stelt dat het zeker geen roofmoord was.	2 leerlingen zeggen dat één van de vragen niet te beantwoorden was.
9 leerlingen schrijven dat er verschillen zijn waar te nemen tussen de artikels.	2 idem.
5 leerlingen pogen hiernaast ook een verklaring te zoeken in het feit dat de reporters van bvb. verschillende ondervraagde personen verschillende inlichtingen kunnen gekregen hebben.	4 idem.
1 leerling schrijft daarenboven dat de verschillen die er bestaan in verband met het situeren van de plaats waar het lijk gevonden werd, ook mogelijk zijn door de verschillende standpunten die de reporters innemen om deze sloot te situeren.	

Enkele meer anecdotische maar daarom nog niet te verwaarlozen bedenkingen rond dit feit :

«dat de kranten het meer juist moeten zeggen», «zo ontstaan er dikwijls geruchten die geen waarheid bevatten.»

Voor ogen houdend dat de DGK nooit in dergelijke zin werkte met dagbladen, komen we tot een zeer significant

verschil : in de DGK vertonen 61,53% (16 van de 26) van de leerlingen een begin van kritische ingesteldheid, in de NDGK slechts 28,57% (8 van de 28). Een mogelijke conclusie is hier dat de DGK-leerlingen door het regelmatig gebruik van het dagblad ook met meer aandacht de artikels zullen lezen, hetgeen ook de kritische lees-aandacht schijnt te verhogen.

Wat vinden de leerlingen van de DGK nu zelf van deze lessen?

Iedereen vindt deze manier van les krijgen fijn omdat je er veel mee leert. Dit veel leren en fijn vinden wordt dan als volgt gespecificeerd:

Een viertal jongens vinden dit fijn omdat je zo weet wat er allemaal in de wereld gebeurt; een tweetal schrijven dat ze zo mensen en landen leren kennen en weer twee anderen dat je zo weet wat er in binnen- en buitenland aan de hand is. Twee knapen gaan zelfs verder en bedenken hierbij dat je zo een overzicht van de dagbladen krijgt. Enkele verdere losse reacties: «Ik vind dat voornamelijk (dialect = belangrijk)», «'t Interesseert mij fel.», «Op vragen waar je nooit op ingaat ga je nu wel op in.», «Je leest... oorzaken van het goed of het kwaad.» Eén leerling schrijft dat het fijn is zelf te werken, een ander dat je zo gemakkelijker leert, een derde dat het een goede les is om natuurkunde en aardrijkskunde en geschiedenis enz. te leren, en een vierde opmerking is de volgende: «Je kunt terugbladeren wat er in het jaar gebeurd is.»

Een eerder anecdotisch citaat: «'t Is fijn dat in je schrift te plakken.»

Als we dit overzien zijn er toch 18 jongens die een waardevol argument kunnen aanhalen waarom ze dit fijn vinden, wat ze verstaan onder «bij leren».

Iedereen vindt dan ook van deze vorm van lessen: «dat ik dat nog zou willen hebben.»

Uit deze reacties van de leerlingen blijkt dat het dagbladgebruik in het onderwijs niet alleen pedagogisch-didactisch en maatschappijkritisch, in dit geval specifiek ten opzichte van de media van positief belang is; maar dat de leerlingen zelf dit als positief, interessant en fijn ervaren.

Besluit:

Uit deze vergelijkende case-study blijkt dus dat onderwijs met media, in dit geval gebruik van het dagblad in de klas, zeker positief te evalueren is. Alhoewel deze resultaten een mooie aansporing inhouden voor zulke vorm van onderwijs en vooral met betrekking tot de lees-critische ingesteldheid een onverhoopte bemoediging inhouden,

moet ter relativering worden gezegd dat zij als case-study een beperkt karakter vertonen en invloeden van andere media natuurlijk niet gemeten zijn. De mathematische gegevens echter vertonen een statische significantie met een waarschijnlijkheidsgraad van 95%, die volgens ons toch het recht verschaft een veralgemening niet meer als totaal uit den boze te beschouwen.

Uitgaande van al deze positieve elementen die schijnen te volgen uit het dagbladgebruik in het onderwijs, zouden wij willen besluiten met te zeggen dat de onderwijzer die de krant of de media in het algemeen, verwaarloost als mogelijk lesmateriaal (3), een grote kans verkrijgt om een actieve en geïnteresseerde klas voor zich te zien waarmee hij kan toegroeien naar een stukje meer algemene vorming, een stukje meer mens-zijn. Is het immers niet deze «algemene vorming» die de vlag vormt waardoor de lading onderwijs dient gedekt te worden? Waarom dan zulke kans vergooien voor de onderwijzer, maar vooral voor de leerlingen?

Van ganser harte sluit ik mij dan ook aan bij Brian Firth die stelt dat:

«... children are subject to the pressure of the mass media long before they reach the third form in the secondary school. T.V. and advertisements make an impact before school age, and the junior is familiar with his father's newspaper. THE INFANT TEACHER WHO DOES NOT DISCUSS (1967) BATMAN, THUNDERBIRDS OR THE MAGAZINE PROGRAMMES DESIGNED FOR THE YOUNG, IS BEING REMISS.» (4).

(1) «Abonnementen» werd aan de leerlingen uitgelegd als iedere dag dezelfde krant, gelijk of de postbode dan wel een krantenman die bezorgde of dat men zelf iedere dag zijn dagblad ging kopen.

(2) Een onderscheid werd gemaakt naar binnenlands nieuws, buitenlands nieuws, culturele informatie, gerechtelijk nieuws, faits divers, sport, ontspanning en gemengd nieuws, dit laatste uitgelegd als zijnde de «vuilbakrubriek». Ook de andere rubrieken werden voldoende toegelicht om de scheidingslijnen tussen de verschillende soorten artikelen te kunnen trekken.

(3) Het belang van onderwijs over de media is zeker nog groter, maar was spijtig genoeg een te ruim domein voor een kandidatuurwerk.

(4) Brian Firth, MASSMEDIA IN THE CLASSROOM, p. 9.

honderd jaar groene amsterdammer

jan servaes

Op 1 juli 1877 verscheen het eerste nummer van «De Amsterdammer, weekblad voor handel, industrie en kunst». Met een dubbeldik terugbliknummer maakte het weekblad - dat omwille van zijn groene steunkleur kortweg «De Groene» wordt genoemd - zijn honderdste jaargang vol.

Maar niet alleen omwille van zijn ouderdom heeft het blad altijd een aparte plaats binnen het Nederlandse weekbladwereldje bekleed.

Oorspronkelijk ontstaan in kringen van vooruitstrevende Amsterdamse liberalen die naar mogelijkheden zochten om zich enigszins cultureel-onafhankelijk te uiten, ging het blad onder de leiding van Henri Wiessing stilaan een meer radicale richting uit. Als «De Groene» in 1914 openlijk een polemiek aangaat met de arbeiderspartij SDAP, vinden de uitgevers het welletjes en geven Wiessing de bons. Wiessing gaat echter niet aan de kant

zitten uithuilen, maar richt met de overgrote meerderheid van de medewerkers een nieuw blad op, «De Mosgroene». Vijf jaar lang verschijnen er twee naar inhoud nagenoeg identieke «Groenes». Tot de Russische revolutie beider wegen scheidt: «De Groene» reageert angstig en terughoudend, «De Mosgroene» steunt daarentegen als één van de weinige Europese kranten de bolsjewistische revolutie.